

ТРИ ЧЕТВРТИ ВЕКА ОРГАНИЗОВАНОГ ПЛАНИНАРСТВА У ВОЈВОДИНИ

Драги планинари,
Поштовани гости,

Сакутили смо се овде, у подножју Вршачких планина испод највишег војвођанског врха, у лепом и гостољубивом Вршцу да обележимо две значајне планинарске годишњице. Једна 50 година успешног рада планинарског друштва "Вршачка кула", а друга је 75 година од почетка организоване планинарске активности и стварања планинарског друштва "Фрушка гора", претече свих планинарских друштава у Војводини.

Корени планинарства у Војводини су знатно дужи и дубљи и досежу у далеку прошлост.

Наш, неуморни духовни предак, Доситеј Обрадовић, може се сматрати као претеча, родоначелник планинарства. Још пре више од 200 година, он је "обучен у плаветну доламу, црвене чакшире и ајдучке опанке", пешке из Хопова, преко Иришког венца и Раковачке планине (данас Змајевца), ходио до Раковца и Дунава.

Већ 1822. године, у подножју Вршачких планина у недалекој Белој Цркви, почиње акција стварања и уређења Рудолфсајна на реци Нери. Недуго затим 1836. почињу радови на уређењу излетишта у Сиги. Активност Белоцркваница се тиме не завршава, јер се 1875. године оснива посебно Парковско друштво, а 1890. на страницама локалног листа Нера појављује се проглас грађанству у коме се позивају уколико су љубитељи и поклоници туризма и туристичког спорта да постану чланови друштва.

Знатно касније, крајем 19 и почетком 20 века, велики и заслужни планинар, Др. Радивој Симоновић, под утицајем свога професора Александра - Шандора Поповића, врши темељну обраду многих наших планина. И он са правом у књизи "Ђаци планинари" пише: "На планини нема монотоније... Свака планина је другачија, и на њој су стене и бильке разноврсније... На планини нема досаде, планине су пуне новости...Ако већ нисте, постаните планинар, никада нећете зажалити!"

Знајући за све ово, поставља се питање да ли ми данас обележавамо 75 година планинарског рада или неку далеку значајнију годишњицу - рецимо 125 година организоване "туристике"?

Сем ових пионира планинарства, не смемо заборавити ни плејаду заслужних планинара, ентузијаста, као што су: Др. Душан Спирта, Игњат Павлас, Петар Деђански, Паја Клиновски, Тоша Андрејевић, Рада Ковачевић и многи други знатни и незнани планинари, који су годинама ширили идеје планинарства, љубави према природи и њеној заштити.

Планинарило се и пре 1. светског рата, а по завршетку истог наставило се. Међутим, то су биле неорганизоване групице љубитеља природе.

Некако у то време, 1923. године долази сугестија из Београда од Српског планинарског друштва да се у Новом Саду оснује подружница. Београдски и новосадски ентузијасти 13. маја 1923. године срећу се на Иришком венцу и договарају о оснивању подружнице. Било је малих натезања око имена друштва, јер у средини где поред Срба има Немаца, Мађара, Румуна, Јевреја, Словака, Русина, Буњеваца, није згодно да се зове Српско планинско друштво. Договори су потрајали дugo. Шестога маја 1924. године, на Ђурђевдан на уранку код извора Масна ћупа договорено је да се оснује самостално планинско друштво са именом "Фрушка гора". Ту историјску одлуку за нас планинаре донели су: Игњат Павлас,

Ђука Михајловић, Младен Стanoјевић, Петар Деђански, Коста Капамаџија, Милорад Попов, Коста Мајински, Лоша Петровић, Ђура Јовановић, Сима Алексић, Милош Ђирић, Никола Вучковић и Гаја Грачанин.

Оснивачка скупштина одржана је 12 септембра 1924. године и тада се родило планинско-туристичко друштво Фрушка гора.

Друштво је имало задатак "да ради на популизовању, организовању и унапређивању планинарства у нашој земљи." Поред овога основног циља Друштво "развија и негује разумевање и љубав за природу и њене лепоте... Организује, развија и помаже планинарство и планинарске излете... Открива и популише лепоте и занимљивости наших планина, изграђује и одржава планинарске домове, склоништа, изворе, и остале планинарске објекте. Помаже у пошумљавању голих планинских предела и заштити планинског растиња. Даје иницијативу и помаже подизање и развитак шуме, националних паркова и планинских насеља."

Читајући ово видимо да је планинарска организација од самог свог оснивања била на позицијама данашњих еколога и бриге за очување и побољшање животне средине. Планинари су предходница еколога!

Одмах по оснивању друштво Фрушка гора показује изузетне организационе способности и широко развија многоструку активност.

Већ 1926. године подигнут је први планинарски дом на Змајевцу, а већ следеће и на Осовљу. Дом на Иришком венцу изграђен је 1934. године. Поред дома на Фрушкој гори друштво је снажно развило своју делатност у тадашњој Дунавској бановини, а затим и у Дринској. Последица ове активности су домови на Букуљи, Руднику, Мачковом камену.

Друштво "Фрушка гора" формира бројна поверишиштва и подружнице не само у Војводини. Уочи 2. светског рата има их 50, и то не само у Руми 1925.год.. у Сремским Карловцима 1926., 1927. у Сремској Митровици, Суботици, Великом Бечкерету (Зрењанину), Белој Цркви. Од места ван Војводине ту су Горњи Милановац, Аранђеловац, Бјељина, Вуковар, Зворник, Крагујевац, Крупањ, Лозница, Сmederevo, Фоча, Шабац.

Као илустрацију величине и масовности овога друштва навешћемо следеће: у тадашњој Краљевини Југославији 1940. било је око 28000 планинара. Од тога је у друштву Фрушка гора било 5123 члана, близу 20% чланства, а Српско планинарско друштво у Београду имало је 2394 члана! Најбројније друштво је било Словеначко са 10751 чланом. Ови подаци говоре недвосмислено о масовности, популарности и великој активности друштва "Фрушка гора".

Поред изградње планинарских дома, друштво се бавило и многим другим активностима.

Означавање планинарских стаза је почело постављањем путоказних табли, али се то показало лоше, јер су табле уништаване од несавесних појединача. Касније (1930. год.) се под руководством начелника Јосифа Паквора прешло на бојење дрвећа и стења дуж стазе. Поред класичне округле црвено-беле маркације, тада су уведене и друге боје, као жута, зелена, црна, смеђа. Последица овога је да је средином тридесетих година на Фрушкој гори било маркирано око 500 км путева! (Више него данас). Ово маркирање где се поред беле користе и друге боје задржано је до данас и то је једна специфичност Фрушке горе. Године 1931., издата је и планинарска карта Фрушке горе у размери 1:75000. Тек недавно значи после 68 година издата је нова карта размере 1:60000. Издавачка делатност била је такође плодна. Издате су књиге о Сремским Карловцима, монографија о реци Дрини, безброј плаката, разгледница. Излазили су часописи Путник (1931.-1940.) и Весник планинарског "Фрушка гора" (1931.-1940.). Уредник је био секретар друштва Гаја Грачанин.

Фото секција је такође била успешна. Прва југословенска изложба планиарске фотографије одржана је у Новом Саду, а 1939. снимљен је филм о сплаварењу Дрином и то у боји. То је наш први југословенски филм у боји.

Планинари су имали попуст при куповини железничке карте, при вожњи аутобусима, бродовима... Што ни данас ми као планинари немамо.

Сем друштва "Фрушка гора" у Војводини веома успешно ради и друштва "Пријатељ природе" у Новом Саду и Вршцу. Друштво у Вршцу оснива се још 7. марта 1929. године. Делатност друштва у Вршцу била је знатна и успешна посебно на уређењу Вршачког брда. Овај рад је наилазио на добар пријем и код грађанства и код локалних власти. Поред уређења стаза и путева стављани су путокази. А најкрупнији резултат рада представља увођење електричне струје на Вршачко брдо 1938. године. Још од 1932. године било је покушаја да се рад ових друштава обједине, али то је постигнуто тек јуна 1939. године. И од тада вршачко поверишиштво друштва "Фрушка гора" постаје једно од најактивнијих у Војводини.

Планинарило се на само по војводини и Србији, већ се ишло у Босну, у Словенију, па и у иностранство Гросглокнер, Монт Блан, Гросвенедигер... Председници "Фрушке горе" су били Др. Игњат Павлас (1924.-1932.), Др. Милорад Попов (1932.-1938.) и Др. Владимира Ђелајчић до избијања 2. светског рата.

За време рата планиарска активност је потпуно замрла.

По ослобођењу обнови планиарског покрета дали су значајан удео предратни планинари: Јосиф Паквор, Др. Милорад Попов, Павле Клиновски, Коста Капамација, Каменко Ђирић, Петар Деђански...

У почетку, преко Фискултурног савеза Србије, формира се Одбор за планиарство. Тако да долази до осамостаљења планиарске организације.

Прво послератно друштво формира се у пролеће 1948. године под именом "Фрушкогорски венац", које се задњих година тихо угасило, а било је заметак, ембрион за стварање нових друштава широм Војводине.

Број чланова, планиарске организације нагло расте. Учлањују се читаве фабрике, школе, установе у планиарску организацију. Не иде се само на Фрушку гору Вршачке планине, већ се иде у планине Србије, Босне, Словеније. Број чланова организације достиже цифру од 10000.

Обнављају се стари планиарски домови и граде новиг Чортановци, група дома на Поповици, Широко било...

Сада 75 година од почетка организоване планиарске активности не можемо бити задовољни са стањем у нашој организацији. У свим доменима рада у односу на предратни период, не да се није ништа побољшало, већ напротив, погоршало се.

Бројно стање се креће између 2500-3000 чланова, што је знатно мање него некада. Млади се споро и тешко укључују у планиарство. Број планиарских друштава у односу на пре 40 година је скоро преполовљен. Данас имамо планиарска друштва у Новом Саду, Сиригу, Суботици, Сомбору, Кули, Шиду, Руми, Врднику, Иригу, Инђији, Лединцима, Зрењанину, Панчеву, Вршцу, Сремским Карловцима. Жалосно је да у већим градовима као: Сенти, Бечеју, Сремска Митровица, Врбас, Оџаци, Беочин, Бела Црква немамо планиарских друштава.

Планиарски домови се не граде, а постојећи су под сталном претњом да пређу у непланиарске руке. То су домови на Осовљу, на Иришком венцу, Борковцу, на Стрампутици. Једина два светла примера су домови Козарица у Чортановачкој шуми и ново добијена шумарска кућа на Широком билу у близини већ постојећег дома. Општа беспарица је свеприсутиња и тамо где су домови у планиарским рукама они пропадају, јер нема паре да се одржавају, оправљају.

Да неби било све црно, окренимо се и лепим стварима. Иако ми у Војводини немамо бог зна какве услове за врхунско и квалитетно планинарење, сем Вршачких планина и Фрушке горе, ипак имамо квалитетне акције и у равници, као што су Палићки сусрети, Царска бара, Дунавске чаролије...

Овако неприкладна равничарска средина, ипак је изнедрила много квалитетних планинара. Имамо двадесетак планинара трансверзалаца са освојених од 10 до 60 трансверзала! Војвођански планинари редовни су посетиоци Риле највише планине Балкана, затим Олимпа, Пирине, румунских Карпата, Високих Татри. Војвођани су одлазили на Гросглокнер, Монт Блан, Сјера Неваду у Шпанији, Високи Атлас у Мароку, Елбрус на Кавказу, Дамаванд у Ирану, Аарат у Турској, Килиманџаро у Танзанији, Анде у Јужној Америци, Памир и Хималаје у Азији...

У оквиру планинарске организације успешно раде оријентирци, који су међу најбољима у Југославији, затим ту су алпинисти, смучари.

Планинарско-смучарски савез Војводине успоставио је уску сарадњу са свим активним планинарским друштвима. Последица тога је да свако веће, јаче друштво има бар једну акцију у војвођанском календару.

Планинарско-смучарски савез Војводине обновио је излажење поново, најстаријег планинарског часописа на Балкану "Путник". Није лукзузно опремљен, али за две протекле године изашло је 13 бројева. ПСД Железничар из Новог Сада издао је досада 22 броја свог Билтена, а ПД Занатлија из Новог Сада 11 бројева свог билтена "Под липом".

Данашње генерације војвођанских планинара немају обавезу само према будућим генерацијама које долазе, већ и према онима којих нема више, а који су своју љубав према природи и највроли део себе уградили у планинарску организацију.

Зато поред осталих сетимо се и најзслужнијих Вршчана који су далеке 1974. године за 50-то годишњи јубилеј добили златне значке ПССВ, а то су: Демшар Љубомир, Филиповић Коста, Влаисављевић Милан, Кусовац Александар, Илкић Жарко, Гачуф Валтер, Пеца Станко из Вршачке куле, те Марков Слободан, Марков Љубица, Раде Радичевић, Шару Калман из "Железничара" Вршац.

Ова година посебно је била тешка за планинарство. Од марта до јуна месеца били смо изложени безумном бомбардовању НАТО агресора. Посебно је много страдала наша лепотица Фрушка гора где је пало преко 1000 рушилачких пројектила. И поред рата и ратног стања можемо се похвалити да планинарска активност није ни једног тренутка престала. Истина то нису били велики, вишедневни излети, али и тим симболичним активностима пркосили смо агресору (Фрушкогорски маратон, Пролећни дан планинара, Пешачења у природи...). Непосредно по престанку бомбардовања одржали смо и прву поратну, мирнодопску акцију на Царској бари у организацији зрењанинаца.

На крају, не треба заборавити да почетком новог миленијума 2001. године имамо још један велики јубилеј, а то је 100 година организованог планинарства у Србији, и зато већина акција у идућој години биће у знаку овог јубилеја, како би га обележили са новим успонима, новим планинарским подвизима..

✉ Александар Дамјановић